

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/Npas/Pro-Deyaki-Pitannya-Derzhavnih-Standartiv-Povnoyi-Zagalnoi-Serednoi-Osviti-I300920-898>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Коренева І. М. Феномен «освіта для сталого розвитку»: сутність та сучасні особливості концепту / І. М. Коренева // Український педагогічний журнал. – 2018. – № 2. – С. 113– 23.
6. Освіта в інтересах сталого (збалансованого) розвитку / Всеукраїнська екологічна ліга, 2005. URL: <http://www.ecoleague.net/65490196-441.html>
7. Основи правознавства. 9 клас. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.osnovy.pravoznavstva-9.pdf>
8. Підготовка вчителів до викладання питань сталого розвитку. Навчально-методичні матеріали для викладів вищих педагогічних навчальних закладів та системи післядипломної педагогічної освіти : посібник / О. І. Пометун та ін. За ред. О. І. Пометун. – К. : Педагогічна думка, 2015. – 120 с.
9. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. – 2-ге вид. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
10. Стратегія сталого розвитку України. URL: <http://who-is-who.com.ua/bookmaket/ust/6/61.html>

Безпечне середовище: нормативно-правові та концептуальні основи

Астахова Марія

Сучасні умови розвитку суспільства характеризуються збільшенням кількості факторів, здатних викликати надзвичайні та небезпечні ситуації для життя і здоров'я людини, а саме: природні й техногенні аварії та катастрофи, забруднення довкілля, побутовий, виробничий та шкільний травматизм, масове поширення девіантних форм поведінки дітей і шкільної молоді, зростання загроз, обумовлених запровадженням воєнного стану.

Пріоритет безпеки закріплено в таких державних документах: Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі», Концепція «Безпека життя і діяльності людини» та «Безпечна і дружня до дитини школа» й інших.

Уведення в дію Закону України «Про повну загальну середню освіту» унормувало термін «безпечне освітнє середовище» як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг із харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [4].

Одним із завдань усіх учасників освітнього процесу, залежно від повноважень і обов'язків, є створення та підтримка безпечного освітнього середовища, формування нових поглядів, цінностей і поведінки з метою виховання в них культури безпеки, запобігання небезпекам для їхнього життя й здоров'я [1].

Формуючи безпечне освітнє середовище, потрібно врахувати такі елементи єдиної системи безпеки:

- система організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності під час проведення: освітньої, науково-дослідної; позакласної; позашкільної; адміністративно-господарчої діяльності;
- навчання учасників освітнього процесу питань безпеки життєдіяльності;
- забезпечення фізичної безпеки в закладі освіти: санітарії та гігієни, безпеки будівель і організації укриття, дотримання пожежної безпеки, безпеки технологічного та навчального обладнань;
- формування безпечного інформаційно-цифрового освітнього середовища: захист персональних даних, кібербезпека та протидія загрозам цифрового простору;
- організація якісного харчування та формування культури харчування в дітей;
- створення комфортного психологічного простору: ефективна комунікація, формування відчуття захищеності, протидія булінгу, психологічному насиллю, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації;
- реалізація здоров'язбережувального компоненту в освіті, формування здорового способу життя в дітей, профілактика дитячого травматизму, негативних звичок і хвороб та ін.

Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища у новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх і медичних послуг [5].

Окремі концептуальні та нормативні основи безпечного середовища зафіксовані в таких документах: Декларація про безпеку шкіл, яку розробила у 2015 році ООН, (станом на 2022 рік підписали 109 країн); вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття в закладі освіти, розроблені Державною службою з надзвичайних ситуацій, рекомендації «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки», розроблені Державною службою якості освіти спільно з експертами ініціативи «Система забезпечення якості освіти» (упроваджується в межах проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується компанією Alinea International); Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти (наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205); «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» (наказ МОЗ України від 09.03.2022 № 441); «Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України» (наказ МОН України від 15.08.2016 № 974); Міністерством освіти і науки України розроблені рекомендації щодо створення та забезпечення функціонування класів безпеки, якими передбачено організацію укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти (додаток до листа ДСНС від 14.06.2022).

Нормативне підґрунтя створення безпечного освітнього середовища також зафіксовано у Професійних стандартах, а саме: «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затверджених наказом Міністерства економіки України від 17.09.2021 № 568-21 / «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти», затвердженому наказом Міністерства економіки України від 28.09.2021 № 620-21 / за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затвердженому наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20 / «Вихователь закладу дошкільної освіти», затвердженому наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 / «Практичний психолог закладу освіти», затвердженому наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 № 2425, виокремлено трудову функцію: «Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища» / «організація або участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища».

Одним з основних завдань збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу є формування в кожного з них культури безпечної поведінки. Цьому питанню приділяється значна увага: створені та впроваджуються проєкти «Безпечне освітнє середовище у школі», «Шкільний офіцер поліції», «Вихователь безпеки» та ін. Активно запускається проєкт Міністерства освіти і науки України, ухвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до плану основних заходів цивільного захисту на 2022 рік» щодо відкриття класів безпеки, метою яких є посилення профілактичної роботи з питань безпеки життєдіяльності здобувачів освіти, формування в учнів здоров'язбережувальних компетентностей, отримання знань щодо правил пожежної, мінної безпеки та цивільного захисту, розуміння алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, формування вмінь надання домедичної допомоги. Також посилено безпеку орієнтовний компонент у навчальних предметах і на рівні виховної роботи.

Досліджуючи питання організації роботи зі створення безпечного середовища, необхідно пам'ятати, що така сфера діяльності – це система відносин, які направлені на організацію діяльності щодо забезпечення безпеки праці, збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу закладу освіти й реалізуються через сукупність взаємопов'язаних правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, медично-профілактичних заходів [2], а *система управління охороною праці (СУОП) є складовою частиною загальної системи управління закладом освіти й передбачає підготовку, прийняття та реалізацію завдань щодо здійснення зазначених вище заходів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у процесі їх трудової діяльності. Метою впровадження СУОП є підвищення ефективності роботи із забезпечення безпеки, зниження травматизму, що базується на вирішенні комплексу завдань зі створення безпечних і здорових умов праці, а також працездатності педагогічних працівників у процесі роботи.*

Базою СУОП є нормативно-технічна документація з охорони праці, яка включає в себе системи стандартів безпеки праці, норми і правила з охорони праці, законодавство України про працю, Закон України «Про охорону праці», та директивна документація з охорони праці, яка містить накази, розпорядження, директиви та інструктивні листи вищих організацій, накази директора школи, рішення та приписи контролюючих органів. При цьому основними завданнями із забезпечення безпеки праці є дотримання законодавства з охорони праці, забезпечення медичного контролю та оглядів, навчання, інструктажі та атестація, забезпечення безпечних і здорових умов праці, забезпечення безпечних умов під час експлуатації навчальних кабінетів, комп'ютерів і технічних

засобів навчання, забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, забезпечення оптимальних режимів праці та навчання.

СУОП повинна запроваджуватися з урахуванням таких принципів [2]:

- забезпечення реалізації законодавчо закріплених прав і гарантій у сфері охорони праці, збереження життя і здоров'я людей на виробництві та в побуті;
- пріоритет охорони життя та здоров'я людей, їхніх прав та інтересів у цій сфері над будь-якими іншими пріоритетами в регіоні;
- адекватність заходів соціального захисту у сфері охорони праці та безпечної життєдіяльності населення реальній потребі в ній;
- адресний та диференційований підхід до формування соціальних гарантій життєзабезпечення працюючих в умовах, які відхиляються від норм і вимог охорони праці;
- націленість на профілактичний характер системи пільг і компенсацій за роботу в шкідливих і важких умовах праці;
- попереджувальний характер управлінської діяльності у сфері охорони праці та безпечної життєдіяльності, націленої на недопущення виникнення факторів ризику для життя і здоров'я людей на виробництві та в побуті;
- орієнтація на реально досяжний і можливий рівень охорони праці та безпечної життєдіяльності;
- гласність інформації про вплив шкідливих і небезпечних факторів на життя та здоров'я працюючих і населення, вироблення громадського погляду на причини, які викликають цей ризик;
- популяризація передового досвіду зі збереження життя та здоров'я людей на виробництві й у побуті;
- прагнення до збалансованості інтересів, до регулювання суперечностей та конфліктів, які виникають у сфері охорони праці; створення умов для реалізації соціального партнерства;
- розвиток системи соціального страхування, адекватного потребам робітників і населення регіону.

Отже, законодавчою базою нашої країни життя, здоров'я та безпека учасників освітнього процесу визначається як пріоритетна сфера діяльності держави, інституцій різного рівня управління та сфер діяльності; як одна з найвищих соціальних цінностей, що мотивує співпрацювати команду однодумців – педагогів, фахівців у сфері безпеки, громадських діячів, ретельно продумавши план роботи, спільно виховувати здорове покоління. Адже саме від цього значною мірою залежить стан продуктивних сил країни, її економічний, оборонний, інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства, безпека держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Актуальні питання управлінської діяльності керівника ЗЗСО: навч.-метод. посібн. / авт.-укл.: М. Є. Смирнова, М. С. Астахова, Л. І. Дух, Т. С. Китиченко; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. 172 с.
2. Безпека життєдіяльності. Нормативні документи для навчальних закладів. К.: Основа, 2010. 1024 с.
3. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>.
5. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020>.